

การศึกษาวิธีการดำเนินงานอนามัยโรงเรียนระดับประถมศึกษา ในสังกัดกองบังคับการตำรวจตระเวนชายแดน ภาค 2

A Study of School Health Program Implementation in Primary Schools of the Border Patrol Police Regional Headquarters 2

ปรีชา กิจวัฒน์ชัย (Preecha Kitvatanachai)*
คมคาย กิจวัฒน์ชัย (Komkai Kitvatanachai)**
กาญจนา นาทะพินธุ (Ganjana Nathapindhu)*
ดาวิวรรณ เศรษฐีธรรม (Darivan Settheetham)*
โชคชัย สุวรรณโพธิ์ (Chokchai Suwanapho)***

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้ศึกษาวิธีการดำเนินงานอนามัยโรงเรียน สถานะสุขภาพของนักเรียน ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานอนามัยโรงเรียน และสถานะการสุขาภิบาลสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดกองบังคับการตำรวจตระเวนชายแดนภาค 2 ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนร้อยละ 75.76 ใช้วิธีการดำเนินงานอนามัยโรงเรียนตามรูปแบบของกองอนามัยโรงเรียน กรมอนามัย และจัดเป็นบริการอนามัยโรงเรียนระดับ 1 ด้านสุขภาพนักเรียน พบว่านักเรียนมีน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานร้อยละ 19.38 ด้านสถานะการสุขาภิบาลสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน พบว่า มีส้วมราตน้ำพอเพียง แต่ไม่สะอาดพอ การกำจัดมูลฝอยไม่ถูกหลักสุขาภิบาล ส่วนใหญ่มีโรงอาหารแยกเป็นสัดส่วน ทุกโรงเรียนมีห้องพยาบาล/มุมพยาบาล แต่จัดตู้ยาไม่ถูกต้องตามหลักการอนามัยโรงเรียน น้ำดื่ม-น้ำใช้มีปริมาณพอเพียง มีภาชนะเก็บกักถูกสุขลักษณะ

Abstract

This study aims to examine the service activities and obstacles of school health program in nine primary schools administered by the Border Patrol Police Regional Headquarters 2. It also aims to assess the health status of the students and school sanitation. It was found that 75.76% of the school health activities were implemented following the code of practice of School Health Division, Department of Health. The majority of them were classified as a school health care level 1. The health status for all students was found that 19.38% were underweight. The overall results of the environmental study of nine primary schools sanitation condition showed that the schools latrines were found adequate in number, but inadequate clean. The surrounding trash was not properly disposed. All of the school had cafeteria which were separated from the classrooms. All of the school had the first aid rooms were moderately clean, although the drug cabinets were organized improperly. Water supply for drinking and for regular use were adequate. Rain water tanks which supply the schools with water were found to be of sanitary design.

คำสำคัญ : วิธีการดำเนินการอนามัยโรงเรียน โรงเรียนประถมศึกษาสังกัดกองบังคับการตำรวจตระเวนชายแดนภาค 2
การสุขาภิบาลโรงเรียน

Key words : School health program implementation, Primary schools, the Border Patrol Polices Regional Headquarters 2, School sanitation

* คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
** วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี สุพรรณบุรี
*** ศูนย์ส่งเสริมสุขภาพเขต 6 ขอนแก่น

บทนำ

สุขภาพของนักเรียนประถมศึกษาในปัจจุบันยังเป็นปัญหาที่จะต้องดำเนินการแก้ไขโดยรีบด่วน จะเห็นได้จากการศึกษาของกองอนามัยโรงเรียน กรมอนามัย เมื่อปี พ.ศ. 2534 ที่ศึกษาสภาวะสุขภาพของนักเรียนประถมศึกษาทั่วประเทศ ซึ่งตรวจพบโรคและความผิดปกติถึงร้อยละ 84.7 โรคที่พบมากคือ ฟันผุ พบถึงร้อยละ 60.5 ฟันมีหินปูน ร้อยละ 22.5 โรคหนองพยาธิร้อยละ 17.1 หวัด ร้อยละ 15.2 น้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน ร้อยละ 19.8 คอพอก ร้อยละ 2.1 สำหรับในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตรวจพบโรคและความผิดปกติ ร้อยละ 79.2 โรคที่พบมากคือโรคฟันผุ พบร้อยละ 15.3 คอพอก ร้อยละ 9.2 ผลการศึกษาครั้งนี้ชี้ให้เห็นว่า สภาวะสุขภาพของนักเรียนประถมศึกษาโดยรวมยังเป็นปัญหาอยู่มาก อันเนื่องจากการดำเนินงานโครงการอนามัยโรงเรียนยังไม่ได้ผลดี และถ้าเป็นโรงเรียนที่ตั้งอยู่ห่างไกลในถิ่นทุรกันดารตามแนวชายแดนของประเทศ โดยเฉพาะในภาคตะวันออกเฉียงเหนือก็น่าจะมีปัญหาสุขภาพมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้เพราะบริการสาธารณสุขยังเข้าไปไม่ถึง ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะทำการศึกษาวิธีการดำเนินงานอนามัยโรงเรียน และสภาวะสุขภาพของนักเรียนประถมศึกษาในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนที่ตั้งอยู่ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อเสนอแนะหน่วยงานที่รับผิดชอบดำเนินการแก้ไขให้เด็กไทยในท้องถิ่นทุรกันดารมีสุขภาพดีต่อไป

วัตถุประสงค์

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. ศึกษาวิธีการดำเนินงานอนามัยโรงเรียนของโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดกองบังคับการ

ตำรวจตระเวนชายแดน ภาค 2

2. ศึกษาสภาวะสุขภาพของนักเรียนโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน และให้การรักษานักเรียนที่เจ็บป่วยด้วยโรคสามัญ หรือส่งต่อไปรักษาที่โรงพยาบาลในกรณีจำเป็น

3. ศึกษาสภาวะการสุขาภิบาลสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนจากสภาพความเป็นจริง

4. ศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานอนามัยโรงเรียนเพื่อนำเสนอหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการแก้ไขต่อไป

ขอบเขตการวิจัย

การศึกษารุ่นนี้เป็นการศึกษาเฉพาะโรงเรียนประถมศึกษาที่สังกัดกองบังคับการตำรวจตระเวนชายแดน ภาค 2 ซึ่งตั้งอยู่ตามแนวชายแดน 9 จังหวัดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือคือ จังหวัดยโสธร อำนาจเจริญ อุบลราชธานี มุกดาหาร นครพนม อุดรธานี สุรินทร์ เลย และหนองคาย ดังนี้

1. สอบถามครูผู้บริหารโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนทุกโรงเรียนใน 9 จังหวัด รวม 33 โรงเรียน ในปีการศึกษา 2539 เพื่อให้ได้ข้อมูลเที่ยงตรงจึงศึกษาจากผู้บริหารทุกคนและทุกโรงเรียน

2. สุ่มตัวอย่างโรงเรียนมาจังหวัดละ 1 โรงเรียน รวม 9 โรงเรียน โดยวิธี Simple random sampling และสอบถามครูประจำชั้น/ครูผู้สอนทุกคนใน 9 โรงเรียน

3. ทำการตรวจสุขภาพนักเรียนทุกคนในโรงเรียนกลุ่มตัวอย่าง 9 โรงเรียน ที่มาโรงเรียนในวันทีคณะผู้วิจัยเข้าปฏิบัติงาน และให้การรักษายาบาลนักเรียนที่ป่วยด้วยโรคสามัญ ส่วนนักเรียน

ที่ป่วยด้วยโรคที่รุนแรงหรือเรื้อรัง จะส่งตัวไปรักษาต่อที่โรงพยาบาล

4. สสำรวจการสุขภาพibalสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนกลุ่มตัวอย่างทั้ง 9 โรงเรียนจากสภาพความเป็นจริง

ระเบียบวิธีวิจัย

ผู้วิจัยใช้แบบสอบถาม วอร.1 สอบถามเกี่ยวกับวิธีการดำเนินงานอนามัยโรงเรียนของครูผู้บริหาร 33 คน และใช้แบบ วอร.2 สอบถามเกี่ยวกับการปฏิบัติงานอนามัยโรงเรียนของครูประจำชั้น/ครูผู้สอน 75 คน โดยส่งไปและให้ตอบทางไปรษณีย์ ในช่วงเดือนมีนาคม-เมษายน 2539 และในช่วงเดือนมิถุนายน-สิงหาคม 2539 คณะผู้วิจัยและเจ้าหน้าที่สาธารณสุขที่ปฏิบัติงานอนามัยโรงเรียนได้ร่วมกันเดินทางไปตรวจสุขภาพนักเรียนในโรงเรียนกลุ่มตัวอย่าง ทั้ง 9 โรงเรียนโดยใช้แบบ วอร.3 บันทึกผลการตรวจสุขภาพและมีนักศึกษาหลักสูตรสาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต สาขาอนามัยสิ่งแวดล้อม ทำการสำรวจสุขภาพibalโรงเรียนแล้วบันทึกผลลงในแบบ วอร.4

ผลการวิจัย

1. วิธีการดำเนินงานอนามัยโรงเรียน พบว่าโรงเรียนประถมศึกษาที่สังกัดกองบังคับการตำรวจตระเวนชายแดน ภาค 2 ซึ่งตั้งอยู่ตามแนวชายแดนของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ร้อยละ 75.76 จัดบริการอนามัยโรงเรียนตามรูปแบบของกองอนามัยโรงเรียน กรมอนามัย และจัดเป็นบริการอนามัยโรงเรียน ระดับ 1 ทั้ง 25 โรงเรียน ประกอบด้วยกิจกรรม 9 ข้อ คือ จัดให้มีบัตรบันทึกสุขภาพประจำตัวนักเรียนครบทุกคน

จัดโรงเรียนให้ถูกสุขลักษณะ สร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรคแก่นักเรียน ส่งเสริมสุขศึกษา มีการตรวจสุขภาพนักเรียน ให้การรักษาพยาบาลนักเรียนที่เจ็บป่วย มีการติดตามผลการรักษา จัดหาผ้าดื่มน้ำใช้ที่สะอาด และดำเนินการด้านโภชนาการในโรงเรียน ดังตารางที่ 1

2. สภาวะสุขภาพนักเรียน ผลการตรวจสุขภาพนักเรียนโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ในภาค 2 ที่สุ่มตัวอย่างมา 9 โรงเรียน มีนักเรียนได้รับการตรวจสุขภาพ 1,073 คน พบโรคและความผิดปกติโดยรวมจำนวน 959 คน ร้อยละ 89.38 เมื่อจำแนกตามเพศ นักเรียนหญิงมีอัตราการตรวจพบโรคสูงกว่านักเรียนชาย คิดเป็นร้อยละ 90.76 และ 88.03 ตามลำดับ เมื่อจำแนกตามกลุ่มอายุ พบว่านักเรียนกลุ่มอายุ 3-5 ปี มีอัตราการตรวจพบโรคสูงสุด ร้อยละ 91.86 รองลงมาเป็นกลุ่มอายุ 6-10 ปี ร้อยละ 91.15 น้อยที่สุด คือ กลุ่มอายุ 11-15 ปี ร้อยละ 83.71 ดังตารางที่ 2

3. ชนิดของโรคและความผิดปกติที่ตรวจพบ ผลการตรวจพบนักเรียนมีน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานร้อยละ 19.38 สายตาผิดปกติร้อยละ 0.47 โรคที่มีอัตราการตรวจพบสูงสุด 10 อันดับแรกคือ โรคฟันมีหินปูน ร้อยละ 52.56 ฟันผุ ร้อยละ 48.37 คอพอก ร้อยละ 22.55 เทา ร้อยละ 16.96 ริดสีดวงตา ร้อยละ 9.23 เหงือกอักเสบ ร้อยละ 8.39 พุพอง ร้อยละ 7.46 ต่อมทอนซิลอักเสบ ร้อยละ 6.15 เกลิออน ร้อยละ 4.38 เยื่อตาอักเสบ ร้อยละ 4.19 ดังตารางที่ 3

4. ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานอนามัยโรงเรียนของครู ปัญหาและอุปสรรคของครูผู้บริหาร พบปัญหาในระดับปานกลาง ซึ่งมี

ค่าเฉลี่ย 2.01-3.00 ได้แก่ ครูขาดความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาและรายละเอียดในการดำเนินงานอนามัยโรงเรียน ครูในโรงเรียนขาดการวางแผนร่วมกัน ขาดแคลนเวชภัณฑ์บางรายการ ครูขาดความสนใจในการดำเนินงานอนามัยโรงเรียน ขาดการสนับสนุนเกี่ยวกับการดำเนินงานอนามัยโรงเรียนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ขาดการวางแผนงานอนามัยโรงเรียนร่วมกันกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ครูผู้บริหารยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักและวิธีการดำเนินงานอนามัยโรงเรียน

4.1 ปัญหาและอุปสรรคของครูประจำชั้น/ครูผู้สอน พบปัญหาในระดับปานกลางเช่นกันคือ ไม่มีแผ่นวัดสายตาและที่วัดส่วนสูงที่ได้มาตรฐาน ขาดความรู้ในการตรวจสุขภาพในช่องปากและในการตรวจโรคคอกพอก ไม่ได้ได้รับความสะดวกจากสถานอนามัย/โรงพยาบาลในการส่งนักเรียนไปรักษาต่อ และไม่มีเครื่องชั่งน้ำหนักหรือที่มีก็ชำรุด

5. ผลการสำรวจสภาวะการสุขภาพโรงเรียน บริเวณโรงเรียน ร้อยละ 77.78 สะอาดพอใช้ ไม่มีรางระบายน้ำร้อยละ 77.78 และไม่มี การกำจัดน้ำเสียที่ถูกวิธีถึงร้อยละ 88.29 โรงเรียน ร้อยละ 88.89 มีส้วมรดน้ำพอเพียง สภาพของ ส้วมอยู่ในชั้นพอใช้ร้อยละ 55.56 ที่ปีส้วมชาย มีไม่เพียงพอร้อยละ 66.67 สำหรับการกำจัดขยะ พบว่า ทุกโรงเรียนมีภาชนะรองรับขยะไม่พอเพียง และโรงเรียนร้อยละ 88.89 มีภาชนะรองรับขยะ ที่ไม่ถูกหลักสุขภาพ ทุกโรงเรียนยังกำจัดขยะ ไม่ถูกสุขลักษณะ ในเรื่องน้ำดื่มน้ำใช้ พบว่า ทุกแห่งมีปริมาณน้ำดื่มพอเพียง โรงเรียนร้อยละ 88.89 มีภาชนะกักเก็บน้ำดื่มที่ถูกสุขลักษณะ ผลการตรวจสอบน้ำดื่มด้วยน้ำยาตรวจเชื้อ ๖110

พบว่าโรงเรียนร้อยละ 55.56 เท่านั้นที่มีน้ำดื่ม สะอาด ทางด้านการสุขาภิบาลอาหาร ผลการสำรวจพบว่า โรงเรียน ตชด. ทุกแห่งมีโรงอาหาร แยกเป็นสัดส่วน และสะอาดพอใช้ ร้อยละ 77.78 ใช้ภาชนะอุปกรณ์ที่ถูกหลักสุขภาพทุกโรงเรียน เก็บอาหารที่ปรุงเสร็จได้ถูกต้องเป็นบางส่วน ร้อยละ 77.78

อภิปรายผล

1. จากการวิจัยพบว่า โรงเรียน ตชด. ส่วนใหญ่ใช้วิธีการดำเนินงานอนามัยโรงเรียนตามรูปแบบของกองอนามัยโรงเรียน กรมอนามัย โดยมีกิจกรรมการดำเนินงานอนามัยโรงเรียน 9 ข้อ มีเพียง 4 โรงเรียนเท่านั้นที่ไม่ได้จัดระดับ บริการอนามัยโรงเรียน เพราะเป็นโรงเรียนที่ จัดตั้งขึ้นใหม่ ยังไม่พร้อมที่จะจัดระดับบริการ อนามัยโรงเรียนในขณะนี้ ผู้บริหารโรงเรียนควร ดำเนินการจัดบริการอนามัยโรงเรียนโดยเร็ว

2. จากการตรวจสุขภาพกลุ่มตัวอย่างนักเรียน ในโรงเรียน ตชด. พบว่า นักเรียนมีน้ำหนักต่ำกว่า เกณฑ์ถึงร้อยละ 19.38 พบโรคและความผิดปกติ โดยรวมถึงร้อยละ 89.38 ซึ่งสูงกว่าที่กองอนามัย โรงเรียนตรวจพบในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เมื่อปี 2534 ทั้งนี้เพราะนักเรียนโรงเรียน ตชด. ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อยู่ในถิ่นทุรกันดาร ผู้ปกครองยากจน ขาดการเอาใจใส่ในสุขภาพของเด็ก ทางโรงเรียนจึงควรดำเนินการอนามัยโรงเรียน ให้ได้ผลดี และให้สุขศึกษาโดยเน้นการปฏิบัติ เพื่อเด็กนักเรียนจะได้มีสุขภาพดีขึ้น

ข้อเสนอแนะ

ทางโรงเรียนควรประสานงานกับเจ้าหน้าที่ สาธารณสุข หรือสาธารณสุขอำเภอ เพื่อจัดการ

อบรมงานอนามัยโรงเรียนแก่ครูทุกคนในโรงเรียน
ตชด. ให้มีความรู้ความสามารถในการดำเนินงาน
อนามัยโรงเรียนได้ถูกต้องตามหลักวิชาการ

1. ครูและเจ้าหน้าที่สาธารณสุขควรวางแผน
การดำเนินงานอนามัยโรงเรียนร่วมกัน และ
ปฏิบัติงานตามแผนให้มีประสิทธิภาพ

2. โรงเรียน ตชด. ควรริบดำเนินการแก้
ปัญหานักเรียนที่มีน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน
ปัญหาสุขภาพในช่องปาก โรคขาดสารไอโอดีน
โรคและความผิดปกติอื่น ๆ ที่ตรวจพบโดยเฉพาะ
10 โรคแรกที่กล่าวแล้ว

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบคุณสำนักงานคณะกรรมการวิจัย
แห่งชาติที่จัดสรรเงินอุดหนุนการวิจัยประเภททั่วไป
ในการทำวิจัยเรื่องนี้ และขอขอบคุณนายแพทย์
สาธารณสุขจังหวัดยโสธร อำนาจเจริญ อุบลราชธานี
มุกดาหาร นครพนม อุดรธานี สุรินทร์ เลย และ
หนองคาย กองบังคับการตำรวจตระเวนชายแดน
ภาค 2 ครูผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอน เจ้าหน้าที่
สาธารณสุข ตลอดจนบุคคลที่ได้ช่วยให้งานวิจัย
สำเร็จลุล่วงด้วยดี

ตารางที่ 1 วิธีการดำเนินงานอนามัยโรงเรียนของโรงเรียน ตชด. ภาค 2

การจัดบริการอนามัยโรงเรียน	จำนวน (โรงเรียน)	ร้อยละ (N = 33)
1. รูปแบบการจัดบริการอนามัยโรงเรียน	25	75.76
- จัดตามรูปแบบของกองอนามัยโรงเรียน กรมอนามัย	4	12.12
- จัดตามรูปแบบของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ	4	12.12
- ไม่ได้จัดระดับบริการอนามัยโรงเรียน	25	(N = 25)
2. จัดตามรูปแบบของกองอนามัยโรงเรียน จัดเป็นบริการอนามัยโรงเรียนระดับ 1		100.00

เอกสารอ้างอิง

- กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน. 2536. 40 ปี ตชด.
กรุงเทพฯ : ม.ป.ท.
- กองสุศึกษา กระทรวงสาธารณสุข. 2525. มาตรฐาน
ขั้นต่ำของงานสุศึกษาในสถานศึกษา. กรุงเทพฯ:
โรงพิมพ์กองสุศึกษา.
- กองอนามัยโรงเรียน กรมอนามัย. 2523. เอกสารการอบรม
งานอนามัยโรงเรียนสำหรับเจ้าหน้าที่สาธารณสุข
และครู. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สำนักข่าวพาณิชย์.
- กองอนามัยโรงเรียน กรมอนามัย. 2534. เอกสารการ
วิจัยเรื่องการศึกษาภาวะสุขภาพของนักเรียน
สุฤทธิ ฤทธามาศย์. 2536. การศึกษาภาวะสุขภาพของ
นักเรียนประถมศึกษาในโรงเรียนตำรวจตระเวน
ชายแดนจังหวัด ในเขต 4 ปีการศึกษา 2535.
ราชบุรี : ศูนย์ส่งเสริมสุขภาพเขต 4.
- Burstrom, B.; et al. Health Promotion in School:
Policies and Practices in Stockholm Country.
Journal of Social Medicine. 23(3) : 39-46.
- Cernerud, L., and Edding, E. 1994. The Value of
Measuring Height and Weight of School
Children. *Journal of Pediatric Perinat. Epidemiology.* 8(9) : 365-372
- Nelson, Karen, B., et al. 1981. A Study of the Health
Status of School Children in Chiang Mai
Province. *Journal of Medicine Association of
Thailand.* 64 (4) : 3
- Turner , C. E.; Seltery, C. Morly, and Smith, Sara
Louise. 1961. *School Health and Health
Education.* St. Louis : C.V. Mosby Company.

ตารางที่ 2 อัตราตรวจพบโรคและความผิดปกติของนักเรียนโรงเรียน ดชด. ในภาค 2

ข้อมูล	จำนวนตรวจ (คน)	จำนวนพบโรคและ ความผิดปกติ (คน)	ร้อยละ (N = 1,073)
เพศ			
หญิง	530	481	90.76
ชาย	543	478	88.03
รวม	1,073	959	89.38
อายุ			
3-5 ปี	86	79	91.86
6-10 ปี	723	659	91.15
11-15 ปี	264	221	83.71

ตารางที่ 3 อัตราการตรวจพบโรคในนักเรียนโรงเรียน ดชด. 10 อันดับแรก

อันดับที่	โรคที่ตรวจพบ	อัตราการตรวจพบ (ร้อยละ)
1	พื่นมีหีนปูน	52.56
2	พื่นผุ	48.37
3	คอปอก	22.55
4	เหา	16.96
5	ริดสีดวงตา(ระยะติดต่อ)	9.23
6	เหงือกอักเสบ	8.39
7	พุพอง	7.46
8	ต่อมทอนซิลอักเสบ	6.15
9	เกลื้อน	4.38
10	เยื่อตาอักเสบ	4.19